

Freud, Sigmund 1986. *Bevezetés a pszichoanalízisbe*. Gondolat, Budapest.

McLuhan, Marshall 2001. *A Gutenberg-galaxis*. Ford. Kristó Nagy István. Trezor, Budapest.

Balázs Géza

egyetemi tanár

ELTE – Partiumi Keresztény Egyetem

Benő Attila – Fazakas Annamária szerk.: *Stilus virum arguit – A stílus elárulja az embert. Köszöntő kötet Máthé Dénes 65. születésnapjára.* Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár, 2017. (Egyetemi füzetek 34.)

A kötet a szerkesztők köszöntő írásával kezdődik, amelyből Máthé Dénes életútja, nyelvfilozófiai, stilisztikai, retorikai és művelődéstörténeti munkásságát ismerheti meg az olvasó (11–2). Ezt az ünnepelt szaktudományi munkáinak jegyzéke egészíti ki (225–30). A könyv az erdélyi és a magyarországi kollégák írásait három csoportba foglalva közli.

A stílus az ember az első fejezet címe. Parti Nagy Lajos angolra fordíthatóságának nehézségeivel foglalkozik Ajtay-Horváth Magda (15–30), aki megállapítja, hogy a „[...] sokszor öncélú nyelvi bravúrnak az átültetése a legjobb fordítói készség és igyekezet ellenére is lehetetlen” (29). Benő Attila *Nyelvi játék, jelentés és fordíthatóság* című dolgozata (31) egyebek mellett a szójátékok, a hangalakai hasonlóságon és többértelműségen, valamint egyéb jelenségeken alapuló formák fordítási kérdéseit vázolja. Mindkettőjük tanulmányának esetleges pontosítását, továbbfejlesztését segítheti Forgács Erzsébet monográfiája, amely fordítási kérdésekre is kitér (2005: 34–46). Szintén a (mű)fordítás problematikáját boncolgatja Goron Sándor: *Arany János és Eugen Nida* [: Eugene Albert Nida] *fordítási elvei* című munkája (54–64). Megállapítja, hogy Arany nem egy dologban egy évszázaddal megelőzte elveivel a „tudományos diszciplínaként” nem létező fordításelméletet (63). – Büky László Füst Milán szóhasználatának hálózati pontjait mutatja be mint a fiatal Weöres Sándorra ható stíluselemeket (*Füst-jegyek egy Weöres Sándor-versben*, 41–53). – Kemény Gábor egy Kosztolányi-oximoron (*ájult bánatok*) Adytól eredeztethető előzményéről ír (65–8). – Keszeg Vilmos az osztályharcos idők ifjúsági irodalmában megjelenő, a kommunista nevelést szolgáló (magyar) néprajz- és népmeseellenességének történetét tárja az olvasó elé (*Az 1950-es évek hétfejtű sárkánya: a népmese* [69–91]). – Málnási Ferenc egy Szilágyi Domokos-vers látnivalón szövegteni indítatású elemzése éppen szövegteni alapozottságában lazán bánik a fogalmakkal (pl. a kohézióval: 82; a szövegmondatokkal: 87). – Nagy L. János népdallá alakult Arany- és Petőfi-versekkel, illetőleg zeneiségükkel foglalkozik, a nem egy esetben fölöslegesnek látszó kották és szolmizációk közlése mellett kevésbé meggyőző következtetésekkel (egyes „[...] Petőfi-sorok jó néhány ponton kevésbé sikerültek, mint a folklorizálódott változat sorai”, 94).

A kötet második fejezete: *Szókincs térben és időben*. Ebben Both Csaba Attila a székely nyelvjáróterület egyik falujának, Oklándnak nyelvjárásának és nyelvöldrajzi kapcsolatainak mintaszerű leírását adja (az adattári és terjedelmi lehetőségeken belül, 115–25). – Dimény Hajnalka a hangulatfestő szavak használati kérdéseiről és e szavak szerepköréről esszéjellel ír, egyes megállapításait nem támasztja alá forrás, pl. „[...] kevesen és ritkán használjuk őket” – mondja *andalog, ballag, bandukol, battyog* stb. szavakról. – Fazakas Emese tanulmánya a *stilus* és a hozzávehető szinonimák, valamint a *stilizál* szó régiségbeli jelentéseire, erdélyi használatára összpontosít pontos, megbízható adatolással (*A pennától a szőlés módjáig*, 131–38). – Minya Károly az általa a korábbi években készített áttekintését „[...] egy újabb szempont alapján kívánja rendszerezni a neologizmusokat: az eredet szerint” (143). Korábbi felosztásában (maga a szerző is látja) van némi partatlanság, kivált a fogalmi tartalom szempontjából (uo.), ezért megbízhatóbb alap a hagyományos fölosztás (fogalmi, jelentésbeli, alaki szempont alapján). – Simoncsics Péter etimológiákat adott a kiadványba, a *fejt* ’kihüvelyez; enthülsen’ és a *hasít* ’szétrepeszt’ igék eredetét keresi. Előbbit a *fej*, *fő* ’caput; Kopf’, utóbbit a *has* ’venter; Bauch’ származékának véli. – Nagy Erika művelődéstörténeti tanulmánya Teleki Mihály erdélyi kancellár és Kászonyi Márton szatmári jezsuita közötti levelezése a 17. század világába viszi az olvasót (153–61). – Tánzos Vilmos egy csiki faluban használatos nyelvi megnyilatkozásokat jelölő tájszavakat gyűjtötte össze tanulmányában (162–78), Zsemlyei

Borbála pedig az Erdélyi magyar szótörténeti tár lexikalizálódott kicsinyítő képzős származékait (179–88).

A könyv tanulmányait *Ember és nyelv* címen zárják a harmadik szakasszal a szerkesztők. Ebben Balázs Géza az 1996-ban elhunyt Török Gábor stilisztikai munkásságát, illetőleg nézeteit foglalja össze, amelyekben szerinte egy általános stíluselmélet lelhető föl (101–202). – Molnár Bodrogi Enikő a Svédország északi részén saját státuszú nyelv, a meänkieli nyelvi tervezésének első lépéseiről ír (203–15). E kisebbségi anyanyelv megőrzése szempontjából felbecsülhetetlen jelentősége volt annak – írja a szerző –, hogy Bengt Pohjanen lefordította az evangéliumokat és más vallási szövegeket meänkieli nyelvre. Egyébként Pohjanen Jopparikuninkhaan poika című regényét (Pohjanen 2011) M. Bodrogi Enikő fordította magyarra (vö. Büky 2011), ennek utószavában *meänkieli* gyanánt szerepel a Tornio-völgyi finnség nyelve (i. m. 201). „[A] meänkielik több generációjában gyökeret vert az a meggyőződés, hogy saját kisebbségi nyelvük értéktelen” (210) – állapítja meg Molnár Bodrogi Enikő. – Zimányi Árpád a nyelvújítás korába vezet dolgozatával: *Egy méltatlanul elfeledett nyelvtudós: gróf Teleki József* (216–23). Teleki munkásságát Csüri (később *Csüry*) Bálint, Tolnai Vilmos, Éder Zoltán és Balázs János is számon tartotta, amint Zimányi ismerteti is, mégis hasznos felkelteni az érdeklődést a jobbara politikusként, történészként ismeretes gróf iránt (vö. MNLex. XVII: *Teleki József*).

Az emlékkönyvek tabula gratulatoriái többnyire sokféle személyiség nevét sorjazzák, akik nem ritkán legföljebb a szakmából ismerik valamelyest egymást, néha még az ünnepeltet is, ám az ilyen köteteknek ajánlott dolgozatok, ha nem is a személyes kapcsolatot, de a szakmait föltétlen megteremtik, ápolják. Mindebben a jelen emlékkönyv sem kivétel, hűsz tanulmánya mutatja, hogy artificium virum arguit.

SZAKIRODALOM

Büky László 2011. Bengt Pohjanen: A csempészkirály fia. Koinónia, Kolozsvár, 2011. 207 l. *Magyar Nemzet* 2011. november 12., 35.

Forgács Erzsébet 2005. *Nyelvi játékok. Keativitás a vicekben, a reklámyelven, a sajtónyelvben és az irodalmi szövegekben*. SZEK Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged.

Bengt Pohjanen 2011. *A csempészkirály fia*. Koinónia, Kolozsvár. Ford. M. Bodrogi Enikő. MNLex. = *Magyar nagylexikon*. Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest.

Büky László

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelvészeti Tanszék

Írások vásárhelyi nyelvön. A kötetet szerkesztette: Benkő László, Földesi Ferenc, Fülöpné Rákos Éva. Készült a Norma Nyomdász Kft. műhelyében. Hódmezővásárhely, 2016. 279 lap

1. A főnti címmel nemrég sajátos tárgyú könyv jelent meg Hódmezővásárhelyen, amelynek a középpontjában egyetlen tájnyelvi jelenségnek, a labiális *ő*-zés vásárhelyi megőrződésének a részletes bemutatása áll. Az alábbiakban a jelentős terjedelmű kiadványnak a kissé talán szokatlan formában való bemutatását tekintheti át az olvasó. Mielőtt a szóban forgó, becses értékű kötet fölépítését, tartalmát és az adatgyűjtéshez felhasznált forrásait sorra venném, fontosnak tartom, hogy a köznyelvi és a nyelvjárásokbeli (a zárt *ē* hang helyén előforduló) *ő* fonéma keletkezéséről, főként pedig a magyar nyelvterületen való elterjedéséről vázlatos áttekintést nyújtsak.

2. Az *ő* fonéma kialakulásával már jó néhány évtizeddel ezelőtt kiváló nyelvtörténészek (pl. Bárzsi Géza, Benkő Loránd, Losonczy Zoltán) meggyőző kutatásokat folytattak. Mivel ennek eredményeit *Az ő hang eredete és az ő-zés elterjedése a magyar nyelvjárásokban* című írásomban részletesen összefoglaltam (vö. Absztrakció és valóság. *Békési Imre köszöntése*. JGYTF Kiadó, Szeged, 1996. Főszerkesztő: R. Molnár Emma, Szerkesztők: Galgóczi László, Nagy L. János, 295–301), ennek alapján tömörített formában igyekszem áttekinteni ezt a problémakört. Ez pedig a következő: „Bárzsi Géza véleménye szerint az *ő* és az *ő*-zés keletkezésének helye – egyik góca legalábbis – a Dráva-torok vidéke lehetett, s innen áradt szét a nyelvterület több vidékére a XV–XVI. század-